

Nisan ayında, büyük Türk Fizikçisi, hocaların hocası Feza Gürsey'i yitirdik. Oysa, Türk bilimi için zor geçmiş bir dönemi, onun ABD'deki Yale Üniversitesinden emekli olup aramıza dönmesi ile noktalamak için nasıl da sabırsızdık. Ama olmadı, dönüş hazırlığı içindeyken ortaya çıkan amansız hastalık, ne onun ülkesine, ne de bizim onun sevgi dolu eşsiz üstadlığına olan hasretimizi gidermemize izin vermedi. Kimbilir, belki de doğa, kendi gizemlerini ve güzelliklerini böylesine görebilmiş olan aşığını, öyle şeylerden uzak durmuş bir topluma geri vermeye razı olamadı. Feza Gürsey, Galatasaray Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Fizik Bölümü'nü bitirdikten sonra 1950 yılında İngiltere'nin Imperial College'inden doktora derecesini aldı. 1951 yılında İstanbul Üniversitesinde asistan olarak göreve başladı, 1953 yılında doçent oldu. 1957-1961 yılları arasında ABD'deki Brookhaven Ulusal Laboratuvarı, Princeton İleri Araştırma Enstitüsü ve Columbia Üniversitesinde çalıştı. 1961 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne geldi ve profesör oldu. 1963-1967 yıllarında Princeton ve Yale Üniversitelerinde misafir araştırmacı ve öğretim üyesi olarak çalıştıktan sonra tekrar ODTÜ'ye döndü. Büyük sabrı ve adeta yanlışsız çalışma tarzı ile ODTÜ Fizik Bölümü'nün kısa zamanda uluslararası nitelikte bir merkez olmasında büyük etkisi oldu. Akademik disiplin titizlikle korunurken, sosyal

PROFESÖR FEZA GÜRSEY'İN ARDINDAN

Metin DURGUT

ilişkilerde egemen olan büyük rahatlık ve hoşgörü sayesinde yerel değerlerden bilimin evrensel değerlerine adeta farkına varmadan geçtik. Kısacık ama dopdolu yaşanmış bir gençliği sığdırdığımız bu dönem, bana 'son çocukluğum' dedirtecek kadar sevgiyle bezenmişti. Sonra, hiç bir açıklamanın yeterli olamayacağı günler geldi. Feza Gürsey'e 1973 yılında "yükseklerde değil aşağıda bilim yapanlara ihtiyacımız var" diye gitmesi salık verildi. O da, Yale'e döndü ve emekli olduğu 1991 yılına kadar kendini araştırmaya ve öğrenci yetiştirmeye adanmıştı. Bütün bu süre

boyunca asla kopmadığı Türk bilim toplumuna elinden gelen yardımı yaptı, yetkililere ona tanınan her fırsatta öneri ve görüşlerini ilettiler.

Feza bey'in fiziğe yaptığı katkılara bakarsanız, bütün bunları yapan bir kişi mi diye sormaktan kendinizi alamazsınız. O kadar değişik konuda, o kadar çok konuda temel katkı. Kendisine bir kaç kere dayanamayıp sitem etmeme neden olan o mütevazı kişiliği yüzünden, eserlerinin önemini, meslek bilginimiz ve görgümüz arttıkça sonradan kavramışsınız. Ama ben burada, sevgili Feza Bey'in bizleri

derinden etkileyen insan yönünden bahsetmek istiyorum. ODTÜ'yü kuranların bu ortak yönü sayesinde ki bugün, onca badireye rağmen ayakta kalmayı başarmış bir ODTÜ geleneğinden söz edebilmekteyiz.

15-20 yıl önce komşu ülkelerin beğenisini ve kıskançlığını çekmiş olan bilim ve kültür atılımından sonra ne oldu da, böylesine kısırlaştık, duyarsızlaştık? Üstelik bilim, dünyayı sarsan teknolojiler ve ekonomik gelişmelerin üstüne yükseldiği bir taban olarak övülürken. Feza Bey bu görüntü için 1985 yılında "aşkla beslenmeyen bilim, toplumun sulamadığı bilim ağacı nasıl yeşersin?" diyordu.

Geri bilgi, geri beceri ve geri üretim düzeyi ile yetinerek konumlarını koruyanlar, çevremizde olup bitenlere aldırmayanlar mı bilim ağacını sulayacaktı? Ama sevgili Hocam, bizlere asla karamsarlık aşılayamazdı; gençlere bilimin, demokrasi ülküsünün birleştiriciliğinden, ideolojik ve dinsel taassubun, düşünceye baskının, doğmanın ise bölücülüğünden söz ederek, engellerin yeni ulaşılacak kaliteler, yeni duyulacak aşklarla aşılmasını öneriyordu. Bu zor soru için herhalde çok düşünmemiz gerekecek.

1968 Yılında ODTÜ Elektrik Mühendisliği bölümü 4. sınıf öğrencisi iken, bir profesörün üçlü anfiide "fiziğin temel tanecikleri" konusunda konuşacağını duyduğumda, hemen hiç bilgin olmayan bir şeyle karşılaştığım için hem

meraklanmış hem de doğrusu biraz bozulmuştum. Öyle ya, herşeye akıl erdirip karışmakla görevli olduğumu sanan bir kuşaktık bizi Durmadan okuyor ve okuduklarımızı tartışıyoruz. Varlığını bu denli ciddiye alan bir kuşak daha olmuş mudur, bilmiyorum. Feza Bey, o rahat ve keyif verici üslubu ile" her şeyin temelini soran" bizlere, fiziğin temel kuvvetlerini anlattığında, aceleciliğimi bir kenara bırakıp, doğanın karmaşık yapısının ardındaki sadeliğe hayran kalmıştım (daha sonra bu sadeliğe simetri dendiğini öğrendim). Feza Bey'in

zoru kolay yapma yeteneğini henüz bilmediğim için çabucak anladığımı sandığım şeyler için sonradan çok çalışmam gerekecekti. Ama karmaşık yapıların ve ilişkilerin temel prensipler keşfedilerek inşa edilen modelleri ve inşa süreci, o

ik büyüenden hiç bir şey kaybetmedi (bunun da sonradan bilimsel yöntem olduğunu anladım).

Feza bey bizlere ısrarla temel bilginin hep temel olarak kalmayacağını ve bu nedenle bilimi yararlı-yararsız diye ayırmamız gerektiğini ifade ederdi. O zaman hakim olan eğilimlerimizi zorlayan bu uyarısına karşı pek çok eleştiri getirdik. O ise, hiç gocunmadan, iyi niyetimizden hiç kuşku duymadan toplum ve bilim seanslarımızın baş konuğu oldu. Hayallerimizi kısıtlamamızdan korkuyordu. Yeni hamle yapmış, sanayileşmiş ülkelere baktığımda, o hayallerin ve düşünebilme yeteneğinin önemi konusunda ne kadar haklı olduğunu, biraz da buruklukla görüyorum. Bugün sorsalar, doğa için bir açıklama kafamızda belirlediği anla birlikte, olası bir gerçeklikten gözlenebilir bir gerçekliğe geçişin başladığını söyledim. İşte Feza Bey günceli ve bilimi biz çocukları ile böylesine usanmadan tartıştı ve bir kuşağın bilime ve araştırmaya cesaretle, özgüvenle bakabilmesini sağladı. O sıralarda sokakta tiyatro yapan "devrim için hareket tiyatrosu" adlı çok ilginç bir

topluluktan esinlenerek, Feza Bey'in okul yollarındaki açık hava toplantılarına "fizik için hareket tiyatrosu" demeye başladık. Kısaca, bilim ve teknoloji geleneğinin ülkemize gönderilmiş derviş habercisi idi Feza Bey!

Sonra, erken açmış çiçekler gibi dört bir yana savrulduk. Şimdi yapılan tahribatin boyutlarına baktığımda, o zor yıllarda dikkatimizi bilimde toplamamız için Feza Bey'in bizden eksik etmediği, destek ve dostluğun ne denli bir gayret ve ne denli bir insan sevgisi olduğunu çok daha iyi anlıyorum. O kadar yakınına geldiğimiz bilim ve teknoloji üretme şansımızın kaba bir şekilde yitirilmesi, onun zarif kişiliğinin ve ülkesine olan bağlılığının kolayca kabulleneceği bir şey değildi. Bizlere belli etmese de hep üzgün olduğumu biliyorum. Tabutunu taşıyan öğrencilerine, bilimi kendinde ve ülkesinde arayan bir topluma olan hasretini emanet edip gitti.

TÜBİTAK 1969 yılı bilim ödülünü aklıktan sonra ödül töreninde yaptığı konuşmada, "Partikül Fiziğinin teknolojiye yerini ne zaman alacağını, ne biçim tatbikatlara yol açacağını bugünden kimse kestiremez. Asrın başında atom fiziğinden lazerlerin, çekirdek fiziğinden nükleer bomba ve reaktörlerin doğacağını kim düşünebilir di?" demişti. Yüksek teknoloji ürünlerindeki değer, malzeme ve işçilikten çok bilgi ve tasarımı yansıttığı günümüzde bazı şeyleri artık yeterince tekrar ettiğimizi düşünüyorum.